

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»

Γραμματεία ΠΜΣ: Φιλοσοφική Σχολή, γραφείο 641, 6^{ος}
όροφος, Πανεπιστημιούπολη, 15784 Ιλίσσια
Τηλέφωνο: 2107277678, E-mail: secr-
philosophy@ppp.uoa.gr

Ακαδημαϊκό Έτος: 2019-2020
Χειμερινό Εξάμηνο

Υποχρεωτικό Μάθημα: **Βυζαντινή και Μεσαιωνική Φιλοσοφία**

Διδάσκων: **Γεώργιος Στείρης, Αναπληρωτής Καθηγητής, ΕΚΠΑ.**

Ωρες υποδοχής: Τρίτη 11:00-12:00, Τετάρτη 14:00-15:00, 5^{ος} όροφος, κυψέλη 501, τηλ.
2107277544

e-mail: gsteiris@philosophy.uoa.gr

ΗΜΕΡΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ: ΤΕΤΑΡΤΗ 18:00-20:00 ΑΜΦ: 427

Πορεία Διδακτικών Ενοτήτων Μαθήματος (Syllabus)

1. Περιγραφή και στόχοι του μαθήματος:

Το πλαίσιο ανάπτυξης της μεσαιωνικής φιλοσοφίας: φιλοσοφία και χριστιανισμός, βασικές έννοιες (αιωνιότητα, ιεραρχία, αυθεντία), μεταφράσεις αρχαίων κειμένων στα λατινικά, σχολές και πανεπιστήμια. Οι αρχαιοελληνικές καταβολές της μεσαιωνικής μεταφυσικής (Παρμενίδης, Πλάτων, Αριστοτέλης, Πλωτίνος). Πρώιμη μεσαιωνική φιλοσοφία: Ψευδο - Διονύσιος Αρεοπαγίτης και η πρόσληψή του στην Δύση. Η εισαγωγή του Αριστοτέλη στα μεσαιωνικά πανεπιστήμια και η σύνθεση του Tommaso d' Aquino. Μεταφυσική - Επιστημολογία: Θεός, ουσία και ύπαρξη, το πρόβλημα των καθόλου

2. Προαπαιτούμενα:

Πρωτογενής βιβλιογραφία:

- Ακινάτης Θ., *Περί του όντος και της ουσίας*, μτφ. Ι. Τζαβάρας. Δωδώνη, Αθήνα-Ιωάννινα 1998.
- Αριστοτέλης, *Μετά τα Φυσικά*, μτφ. Α. Δαλέζιος.
- Διονύσιος Αρεοπαγίτης, *Περί Θείων Ονομάτων*, μτφ. Ι. Σακαλής.
- Πλάτων, *Παρμενίδης*, μτφ. Β. Τατάκης.
- Πλωτίνος, *Εννεάς Πέμπτη*, Αρχαίο κείμενο, μετάφραση, σχόλια Π. Καλλιγιάς. Athens: Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής και Λατινικής Γραμματείας, 2013.
- Diels H. - Kranz W., *Οι Προσωκρατικοί. Οι μαρτυρίες και τα αποσπάσματα*, μτφ.-επιμ. Β. Κύρκος, Δ. Γεωργοβασίλης, Ε. Σ. Φλόκα, τομ. Α', Β', Γ'. Παπαδήμα, Αθήνα 2008-2010.

Δευτερογενής βιβλιογραφία:

- Ζιλσόν Ε., *Το Ον και η Ουσία*, μτφ. Θ. Σαμαρτζής. ΠΕΚ: Ηράκλειο 2009, 193-246.
- Τζαβάρας Ι., «Εισαγωγή του μεταφραστή», στο *Θωμά Ακινάτη, Περί του όντος και της ουσίας (De ente et essentia)*, μετάφραση, επιμέλεια και σχολιασμός, Ι. Τζαβάρας. Δωδώνη: Αθήνα – Ιωάννινα 1998, σ. 9-31.
- Coleman J., *Ιστορία της πολιτικής σκέψης, Από το Μεσαίωνα μέχρι την Αναγέννηση*, μτφρ. Γιώργος Ε. Χρηστίδης, επιμ. Περικήλης Σ. Βαλλιάνος, Τόμος Β'. Κριτική: Αθήνα 2006, σ. 209-213.
- Düring I., *Ο Αριστοτέλης. Παρουσίαση και έρμηνεία της σκέψης του*, μτφρ. Κοτζιά Παρασκευή. Μορφωτικό Ίδρυμα Έθνικης Τραπέζης: Αθήνα 1991, τ. Α', 315-385.
- Heimsoeth H., *Τα έξι μεγάλα ερωτήματα της δυτικής μεταφυσικής και οι ρίζες της νεότερης φιλοσοφίας*. ΠΕΚ: Ηράκλειο 2011, 57-74, 123-138, 243-250, 302-305.
- Kenny A., *Θωμάς Ακινάτης*, μτφ. Ι. Δημητράκοπουλος. ΠΕΚ: Ηράκλειο 2015, 96-115.
- Kirk G. – Raven J. – Schofield M., *Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι*, μτφ. Δ. Κούρτοβικ, Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ, 1988, 255-258.
- Luscombe D., *Η Μεσαιωνική Σκέψη*, μτφ. Χ. Γεμελιάρης. Πολύτροπον: Αθήνα 2007, 141-145.
- Taylor A. E., *Πλάτων. Ο άνθρωπος και το έργο του*, μτφ. Ιορδάνη Αρζόγλου. ΜΙΕΤ: Αθήνα 2009, 401-425.

Ευρύτερη βιβλιογραφία:

- Alessio F., [2007] *Ιστορία της μεσαιωνικής φιλοσοφίας*, Τραυλός.
- Armstrong, A. H., ed. [1970]. *The Cambridge History of Later Greek & Early Medieval Philosophy*, Cambridge University Press.

- Copleston F. (1993), *A History of Philosophy, volume III: Late Medieval and Renaissance Philosophy*, Image Books.
- Copleston, Frederick Copleston [1950]. *A History of Philosophy. Vol. II: Medieval Philosophy: From Augustine to Duns Scotus*, The Newman Press.
- Copleston, F. [1953]. *A History of Philosophy. Vol. III: Late Medieval and Renaissance Philosophy*, The Newman Press.
- Gilson, Étienne [1955]. *History of Christian Philosophy in the Middle Ages*: Random House.
- Hyman, Arthur and Walsh, James J., ed. [1983]. *Philosophy in the Middle Ages: The Christian, Islamic and Jewish Traditions*. 2nd ed., Hackett Publishing Company.
- Kretzmann, Norman, et al., ed. [1982]. *The Cambridge History of Later Medieval Philosophy: From the Rediscovery of Aristotle to the Disintegration of Scholasticism, 1100–1600*, Cambridge University Press.
- Kretzman, Norman and Eleonore Stump. [1993]. *The Cambridge Companion to Aquinas*. Cambridge.
- Λογοθέτης, Κων. [1933]. *Η φιλοσοφία των Πατέρων και του Μέσου Αιώνα*, Εστία.
- Marenbon, John [1983]. *Early Medieval Philosophy (480–1150): An Introduction*, Routledge and Kegan Paul.
- Marenbon, John [1991]. *Later Medieval Philosophy (1150–1350): An Introduction*, Routledge.
- Marenbon, John, ed. [1998]. *The Routledge History of Philosophy, vol. III: "The Middle Ages."* Routledge.
- McGrade, A. S., ed. [2003]. *The Cambridge Companion to Medieval Philosophy*, Cambridge University Press.
- Wippel, John F. [2000]. *The Metaphysical Thought of Thomas Aquinas*. Washington, D. C.

- Συλλογές

- *Aristoteles latinus*. Ed. L. Minio-Paluello. Paris-Leiden, 1961-.
- *Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters*. 43 vols. Münster: Westfallen, 1891-1980. Neue folge. 1970-.
- *Bibliotheca franciscana scholastica medii aevi*. Quaracchi, 1904-.
- *Corpus christianorum, series latina*. Brepols, 1954-.
- *Corpus latinorum commentariorum in Aristotelem graecorum*. Leiden, 1973-.
- *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*. 81 vols. Vienna, 1866-1966.
- *Patrologiae cursus completus, series graeca*. Ed. J. P. Migne. 162 vols. Paris, 1857-66.
- *Patrologiae cursus completus, series latina*. Ed. J. P. Migne. 221 vols. Paris, 1844-64.

Ηλεκτρονικές πηγές

Patrologia Latina, Cetedoc Library of Christian Latin Texts, International Medieval Bibliography

Πορεία Διδακτικών Ενοτήτων

Σεμινάριο 1^{ης} εβδομάδας (23/10/2019):

Τίτλος Μαθήματος:

- Εισαγωγή, παρουσίαση μαθήματος, ανάθεση εργασιών (θέματα) & μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας.
- ενδεχόμενη ιστορική αναδρομή

Προτεινόμενη μελέτη:

- Spade P.V, "Μεσαιωνική Φιλοσοφία», στο A. Kenny, *Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας*. Νεφέλη: Αθήνα 2005, 87-155.
- Στείρης Γ., *Οι «Πλάτωνες» στο Μεσαίωνα: αραβικές και λατινικές αναγνώσεις του Πλάτωνα*, Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων, Αθήνα 7/2/2013.
- A. Kenny, *Medieval Philosophy*, BBC series on Philosophy.

Σεμινάριο 2^{ης} εβδομάδας (30/10/2019):

Τίτλος Μαθήματος: Το ον και η ουσία στην αρχαιοελληνική φιλοσοφία

Υποχρεωτική μελέτη - Ύλη:

- Diels H. - Kranz W., *Οι Προσωκρατικοί. Οι μαρτυρίες και τα αποσπάσματα*, μτφ.-επιμ. Β. Κύρκος, Δ. Γεωργοβασίλης, Ε. Σ. Φλόκα, τομ. Α', Β', Γ'. Παπαδήμα: Αθήνα 2008-2010.
- Πλάτων, *Παρμενίδης*, μτφ. Β. Τατάκης.
- Αριστοτέλης, *Μετά τα Φυσικά*, μτφ. Α. Δαλέζιος, βιβλίο Ζ'.
- Düring I., *Ο Αριστοτέλης. Παρουσίαση καὶ ἐρμηνεία τῆς σκέψης του*, μτφρ. Π. Κοτζιά. Μορφωτικό Ίδρυμα Ἑθνικῆς Τραπέζης: Αθήνα 1991, τ. Α', 315-385.
-

- Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Kirk G. – Raven J. – Schofield M., *Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι*, μτφ. Δ. Κούρτοβικ. Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ, 1988, 255-258.
- Taylor A. E., *Πλάτων. Ο άνθρωπος και το έργο του*, μτφ. Ιορδάνη Αρζόγλου. ΜΙΕΤ: Αθήνα 2009, 401-425.
- Πολίτης Β., «Οντολογία. Το ερώτημα περί ουσίας. Η οντολογία του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη», στο Γ. Καραμανώλης (επιμ.), *Εισαγωγή στην Αρχαία Φιλοσοφία*. Ηράκλειο: ΠΕΚ 2017, 217-270.

Συμπληρωματικό υλικό:

<http://plato.stanford.edu/entries/parmenides/>

<http://plato.stanford.edu/entries/plato-parmenides/>

<http://plato.stanford.edu/entries/aristotle-metaphysics/>

Σεμινάριο 3^{ης} εβδομάδας (6/11/2019):

Τίτλος Μαθήματος: Το *ον* και η ουσία στην ύστερη αρχαιότητα

Υποχρεωτική μελέτη:

- Πλωτίνος, *Εννεάς Πέμπτη και Έκτη*, Αρχαίο κείμενο, μετάφραση, σχόλια Π. Καλλιγιάς. Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής και Λατινικής Γραμματείας: Αθήνα 2013-18.
- Διονύσιος Αρεοπαγίτης, *Περί Θείων Ονομάτων*, κ. Ε'.
- Hadot P., *Πλωτίνος ή η απλότητα του βλέμματος* (μτφρ.: Ε. Δελλή). Αθήνα: Αρμός 2007.
- Louth A., *Denys the Areopagite*. Continuum: London – New York 1989, 78-98.

Συμπληρωματικό υλικό:

<http://plato.stanford.edu/entries/pseudo-dionysius-areopagite/>
<http://n1.xtek.gr/ime/lyceum/?p=lemma&id=351&lang=1>
<http://plato.stanford.edu/entries/plotinus/>
<https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/PHIL1905/%CE%95%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%2001%20-%20%CE%A5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C/%CE%95%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%201%20-%20%CE%94%CE%B9%CE%AC%CE%BB%CE%B5%CE%BE%CE%B7%201.pdf>

Σεμινάριο 4^{ης} εβδομάδας (20/11/2019):

Τίτλος Μαθήματος: Το ον και η ουσία στη φιλοσοφία του Ακινάτη

Υποχρεωτική μελέτη:

- Θωμάς Ακινάτης, *Περί του όντος και της ουσίας*, μτφ. Ι. Τζαβάρας. Δωδώνη: Αθήνα- Ιωάννινα 1998, σ. 1-2.
- Τζαβάρας Ι., «Εισαγωγή του μεταφραστή», στο *Θωμά Ακινάτη, Περί του όντος και της ουσίας (De ente et essentia)*, μετάφραση, επιμέλεια και σχολιασμός, Ι. Τζαβάρας. Δωδώνη: Αθήνα – Ιωάννινα 1998, σ. 9-31.
- Coleman J., *Ιστορία της πολιτικής σκέψης, Από το Μεσαίωνα μέχρι την Αναγέννηση*, μτφρ. Γιώργος Ε. Χρηστίδης, επιμ. Περικλής Σ. Βαλλιάνος, Τόμος Β'. Κριτική: Αθήνα 2006, σ. 209-213.
- Luscombe D., *Η Μεσαιωνική Σκέψη*, μτφ. Χ. Γεμελιάρης. Πολύτροπον: Αθήνα 2007, 141-145.
- Kenny A., *Θωμάς Ακινάτης*, μτφ. Ι. Δημητρακόπουλος. ΠΕΚ: Ηράκλειο 2015, 96-115.

Συμπληρωματικό υλικό:

https://www.youtube.com/watch?v=ZM_3treRIK4&t=8s

Σεμινάριο 5^{ης} εβδομάδας (27/11/2019):

Τίτλος Μαθήματος: Το ον και η ουσία στη φιλοσοφία του Ακινάτη

Υποχρεωτική μελέτη:

- Θωμάς Ακινάτης, *Περί του όντος και της ουσίας*, μτφ. Ι. Τζαβάρας. Δωδώνη: Αθήνα- Ιωάννινα 1998, σ. 3-4.
- Heimsoeth H., *Τα έξι μεγάλα ερωτήματα της δυτικής μεταφυσικής και οι ρίζες της νεότερης φιλοσοφίας*. ΠΕΚ: Ηράκλειο 2011, 219-243.
- Hankey W., "Aquinas and the Platonists", στο *The Platonic Tradition in the Middle Ages: A Doxographic Approach*, edited by Stephen Gersh and Maarten J.F.M. Hoenen, with the assistance of Pierter Th. van Wingerden (Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2002), 279-324.
- Hankey W., "Dionysius in Albertus Magnus and his student Thomas Aquinas", στο *Oxford Handbook to Dionysius the Areopagite*, edited by Mark Edwards, Dimitrios Pallis, George Steiris. Oxford University Press: Oxford 2021.
- Gilson E., *Το πνεύμα της μεσαιωνικής φιλοσοφίας*. ΠΕΚ: Ηράκλειο 2019, 57-136.

Συμπληρωματικό υλικό:

<http://n1.xtek.gr/ime/lyceum/index.php?p=lemma&id=356&lang=1>

Σεμινάριο 6^{ης} εβδομάδας (11/12/2019):

Τίτλος Μαθήματος: Το ον και η ουσία στη φιλοσοφία του Ακινάτη

Υποχρεωτική μελέτη:

- Θωμάς Ακινάτης, *Περί του όντος και της ουσίας*, μτφ. Ι. Τζαβάρας. Δωδώνη: Αθήνα-Ιωάννινα 1998, σ. 5-6.
- Windelband W., H. Heimsoeth, *Εγχειρίδιο Ιστορίας της Φιλοσοφίας Τόμος Β': Η μεσαιωνική Φιλοσοφία, Η φιλοσοφία της Αναγέννησης, Η φιλοσοφία του Διαφωτισμού*. MIET: Αθήνα 1986, 73-107.
- Hadot P., *Τι είναι η αρχαία ελληνική φιλοσοφία*. Ίνδικτος: Αθήνα, 2002, 321-380.
- Hankey W., "Aquinas, Plato, and Neo-Platonism", *The Oxford Handbook to Aquinas* edited by Brian Davies and Eleonore Stump <https://cdn.dal.ca/content/dam/dalhousie/pdf/fass/Classics/Hankey/Aquinas%20Plato%20and%20Neo-Platonism%20for%20Oxford.pdf>
- Hankey W., *Aquinas' Neoplatonism in the Summa Theologiae on God A Short Introduction*, https://www.academia.edu/33000454/Aquinas_Neoplatonism_in_the_Summa_Theologiae_on_God_A_Short_Introduction
- Hankey W., "Providence and Hierarchy in Thomas Aquinas and the Neoplatonic Tradition," *The Question of Nobility: Aspects of the Medieval and Renaissance Conceptualization of Man*, ed. By Andrea Aldo Robiglio (Cordoba: Cordoba Near Eastern Research Unit / Leuven: De Wulf-Mansion Centre for Ancient, Medieval and Renaissance Philosophy, Oriens Academic, 2019), 19-45.
- Henle R., *Saint Thomas and Platonism*, Hague: M. Nijhoff, 1970. <https://ia600201.us.archive.org/18/items/SaintThomasAndPlatonismByJ.R.Henle/Saint%20Thomas%20and%20Platonism%20by%20J.%20R.%20Henle.pdf>
- Cortest L., "Was St. Thomas Aquinas a Platonist?", *The Thomist: A Speculative Quarterly Review* 52 (1988), 209-219.

Συμπληρωματικό υλικό:

<http://plato.stanford.edu/entries/aquinas/>
<https://maritain.nd.edu/jmc/etext/taq04.htm>

Προτεινόμενο Θέμα εργασιών/ δοκιμίων/ παρουσιάσεων

- Ο Θωμάς Ακινάτης (1225-1274), στο έργο του *De ente et essentia*, πραγματεύεται τις θεμελιώδεις έννοιες του ὄντος (ens) και της οὐσίας (essentia), τις οποίες αντλεί από την αριστοτελική φιλοσοφία, αναφορικά τόσο με τις υλικές και άυλες κτιστές υποστάσεις (substantiae) όσο και με τον άυλο και άκτιστο Θεό. Να παρουσιάσετε και να εξηγήσετε το πώς ο Ακινάτης αξιοποιεί την πλατωνική παράδοση για να συγκροτήσει την οντολογία του.

Υποχρεώσεις Φοιτητών

Οι υποχρεώσεις των φοιτητών συνίστανται πρωτίστως στην παρακολούθηση του μαθήματος. Την παρακολούθηση δεν υποκαθιστούν ή αντικαθιστούν σε καμία περίπτωση τα φυλλάδια που θα διανέμονται σε κάθε μάθημα, το εγχειρίδιο και οι σημειώσεις της τάξης. Ωστόσο, τα παραπάνω είναι μέρος της εξεταστέας ύλης και της αξιολόγησης των φοιτητών.

Ύλη μαθήματος

Ό,τι υπάρχει στο e-class.

Αξιολόγηση Φοιτητών

Ο/Η φοιτητής/φοιτήτρια αξιολογείται μέσω της ατομικής εργασίας/ δοκίμιο έως 2500 λέξεις το οποίο έχει τη δυνατότητα να παραδώσει εντός των καθορισμένων από τον κανονισμό

ορίων (χωρίς να δοθεί καμία παράταση). Εννοείται ότι για τον καθορισμό της βαθμολόγησής σας θα συνυπολογιστεί η συμμετοχή σας και η γενικότερη παρουσία σας στη σειρά των μαθημάτων.

Εξεταστική Σεπτεμβρίου

Σε περίπτωση αποτυχίας στην εξεταστική του Ιουλίου, ο/η φοιτητής/τρια έχει την ευκαιρία να δώσει το μάθημα στην εξεταστική του Σεπτεμβρίου.

Στην περίπτωση που η εργασία έχει αξιολογηθεί με βαθμό κάτω από τη βάση, θα πρέπει να κατατεθεί νέα εργασία ή διορθωμένη.

Οδηγίες συγγραφής ακαδημαϊκών εργασιών

Οι ακαδημαϊκές εργασίες διαφέρουν από άλλα είδη του γραπτού λόγου, καθώς είναι κείμενα που απευθύνονται πρωτίστως στα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, στην οποία ανήκετε και εσείς πια. Αυτό συνεπάγεται ότι για τη συγγραφή τους προϋποτίθεται τήρηση των βασικών αρχών της επιστημονικής μεθόδου: μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας, κριτικός στοχασμός και ανάπτυξη λογικών επιχειρημάτων. Η θεματολογία των εργασιών αυτών άπτεται ζητημάτων που απασχολούν την ακαδημαϊκή κοινότητα –στο σύνολό της ή επιμέρους- αλλά δεν ενδιαφέρουν απαραίτητα το ευρύ κοινό. Ωστόσο, δεν αποκλείεται το θέμα μιας ακαδημαϊκής εργασίας να είναι ευρύτατου ενδιαφέροντος και να αντιμετωπίζεται χωρίς εκπτώσεις στην ποιότητά του. Σε ένα επιστημονικό κείμενο οι θέσεις που εκφράζονται απαιτείται να είναι πεπαιδευμένες και οι γνώμες επαρκώς τεκμηριωμένες. Δεν συνιστά ακαδημαϊκή εργασία ένα κείμενο πληροφοριακού χαρακτήρα, όπου απλώς παρατίθενται απόψεις άλλων, ούτε όμως και ένα κείμενο που εκφράζονται πρωτότυπες σκέψεις, δίχως τεκμηρίωση.

Πριν από τη συγγραφή

Το σημαντικότερο στάδιο στη διαδικασία συγγραφής μιας ακαδημαϊκής εργασίας είναι η προετοιμασία της. Αρχικά, οφείλουμε να διαβάσουμε αρκετές φορές το θέμα, με στόχο να καταλάβουμε την ευρύτερη επιστημονική περιοχή, στην οποία εμπίπτει, και να προσανατολιστούμε ως προς το ειδικότερο γνωστικό πεδίο. Κατόπιν, επισημαίνουμε την κεντρική έννοια και τις λέξεις κλειδιά. Τέλος, καταλήγουμε στον διαχωρισμό των δεδομένων από τα ζητούμενα, στα οποία καλούμαστε να απαντήσουμε.

Στη διαδικασία αυτή είναι χρήσιμο να θέσουμε ορισμένα ερωτήματα στον εαυτό μας:

- Τι γνωρίζω και τι δεν γνωρίζω για το θέμα;
- Γιατί το θέμα είναι σημαντικό;
- Συνδέεται το θέμα με άλλες γνώσεις μου ή εμπειρίες μου;
- Ποια είναι η σκοπιά -αν υπάρχει- από την οποία μου ζητείται να αντιμετωπίσω το θέμα;

Από τη στιγμή που έχουμε κατανοήσει τη θεματική περιοχή, τα δεδομένα και τα ζητούμενα ξεκινά ο εντοπισμός και η μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας, πρωτογενούς και δευτερογενούς. Στις εργασίες που θα κληθείτε να γράψετε, σας παρέχεται η απαιτούμενη βιβλιογραφία, οπότε δεν θα επεκταθώ στους τρόπους και μεθόδους αναζήτησης της. Πάντως, από την πληθώρα δημοσιευμάτων για ένα συγκεκριμένο θέμα, σε ακαδημαϊκές εργασίες χρησιμοποιούνται μόνο επιστημονικά κείμενα. Κείμενα, δηλαδή, στα οποία πληρούνται οι απαιτήσεις της επιστημονικότητας, τόσο στον τρόπο έρευνας και αξιοποίησης του υλικού, όσο και στην οργάνωση και συγγραφή του περιεχομένου.

Καταρχάς, μελετούμε την πρωτογενή βιβλιογραφία και κατόπιν τη δευτερογενή. Η δευτερογενής βιβλιογραφία συνίσταται σε κείμενα που έχουν γραφεί ως ερμηνεία και κριτικός σχολιασμός των πρωτοτύπων. Στη διάρκεια της μελέτης του υλικού οφείλουμε να κατανοήσουμε το κεντρικό ζήτημα ή τα ζητήματα που τίθενται. Στη συνέχεια, επισημαίνουμε τη θέση του συγγραφέα και τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί για να την στηρίξει. Ύστερα, ελέγχουμε τα επιχειρήματα ως προς την ορθότητά τους, την τεκμηρίωσή τους και τελικά διατυπώνουμε τις κρίσεις μας επ' αυτών. Καλό είναι να κρατάμε τις προσωπικές μας σημειώσεις, τον τρόπο δηλαδή που κατανοούμε όσα διαβάζουμε, ώστε αργότερα, στη συγγραφή, να μην αναλωνόμαστε σε απλή αναπαραγωγή της βιβλιογραφίας. Στο τέλος καταγράφουμε τα προσωπικά μας συμπεράσματα, τα οποία ενδέχεται να αποστασιοποιούνται από τη βιβλιογραφία, αρκεί να είναι λογικά τεκμηριωμένα.

Συνεπώς, χρειάζεται να συνοψίζουμε τα κείμενα που διαβάζουμε, να τα αξιολογούμε, να τα αναλύουμε και να συνθέτουμε τις δικές μας απόψεις. Αμέσως μετά περνάμε στη σύνταξη ενός αναλυτικού σχεδίου της εργασίας μας. Είναι απαραίτητο να καταλήγουμε στους βασικούς άξονες του κειμένου μας και να σημειώνουμε επιγραμματικά το τι θα περιληφθεί στο κάθε σκέλος του, ώστε να οργανώνουμε λογικά το υλικό μας και να αναπτύσσουμε, με την απαιτούμενη λογική συνέχεια και συνέπεια, την επιχειρηματολογία μας.

Εισαγωγή

Στην εισαγωγή περιλαμβάνονται το ζήτημα που τίθεται, τα βασικά ερωτήματα, η διάρθρωση του κειμένου και η θέση μας. Η εισαγωγή δεν χρειάζεται να υπερβαίνει τη μια παράγραφο και διακρίνεται από σαφήνεια και προθετικότητα, προσπάθεια δηλαδή να είναι ξεκάθαρες εξ αρχής οι προθέσεις μας και οι σκοποί μας. Στόχος της εισαγωγής είναι η κατανόηση, εκ μέρους του αναγνώστη, του τι πραγματευόμαστε, από ποια σκοπιά και που τελικά καταλήγουμε. Για αυτό και δεν είναι ασυνήθιστο η εισαγωγή να αναπροσαρμόζεται στο τέλος, όταν γνωρίζουμε τι ακριβώς έχουμε γράψει. Δεν είναι ορθό όμως εκ των υστέρων να προσαρμόζουμε την εισαγωγή στο κείμενό μας, να συντάσσουμε δηλαδή μια εισαγωγή αντίστοιχη σε ό,τι γράψαμε· το αντίστροφο: το κείμενο πρέπει να ακολουθεί πιστά τον άξονα που είχε εξ αρχής χαραχθεί.

Στην εισαγωγή δεν ενδείκνυνται η μηχανική αναπαραγωγή της εκφώνησης του θέματος, η παράθεση ιστορικών και άλλων πραγματολογικών στοιχείων, οι γενικεύσεις και άλλα παρόμοια.

Κύριο μέρος

Το κύριο μέρος του κειμένου προτείνεται να χωρίζεται σε ενότητες, οι οποίες αντιστοιχούν στα ερωτήματα ή σε βασικούς νοηματικούς άξονες. Έτσι βοηθιόμαστε στη συγγραφή και παράλληλα καθίσταται ευχερέστερη η ανάγνωση και κατανόηση των θέσεών μας. Οι ενότητες χωρίζονται με τη σειρά τους σε παραγράφους. Καθεμιά τους πρέπει να έχει διακριτό θέμα και να διαρθρώνεται σε θεματική πρόταση, λεπτομέρειες και –ενδεχομένως- κατακλείδα. Στη θεματική πρόταση δηλώνεται με σαφήνεια η προς ανάπτυξη ή απόδειξη θέση. Στη συνέχεια παρατίθενται τα επιχειρήματά μας, με τα οποία επεξηγούμε, αποδεικνύουμε ή αντικρούουμε τη θέση που διατυπώθηκε στη θεματική πρόταση. Στην κατακλείδα ανακεφαλαιώνουμε. Σε συνεχές κείμενο η παράθεση κατακλείδων σε κάθε παράγραφο ενδεχομένως κουράζει τον αναγνώστη.

Στην ανάπτυξη του κυρίου μέρους ακολουθούμε πιστά το αρχικό μας σχέδιο. Δεν αρκεί να παραθέτουμε άτακτα όσα γνωρίζουμε. Επιβάλλεται οι σκέψεις μας να ιεραρχούνται με τρόπο που να εξυπηρετείται η απάντηση των ερωτημάτων και η ανάδειξη της άποψής μας.

Σημαντικότερη είναι η τεκμηρίωση των γραφομένων. Κάθε φορά που χρησιμοποιούμε επιχειρήματα και τεκμήρια αντλημένα από τη βιβλιογραφία, οφείλουμε να παραπέμπουμε στην πηγή μας. Με τον τρόπο αυτό αποδίδουμε δικαιοσύνη στον συγγραφέα που μας ενέπνευσε και δίνουμε τη δυνατότητα στον αναγνώστη να ελέγξει την αξιοπιστία των απόψεών μας. Οι παραπομπές χρειάζεται να αναφέρονται στο πρωτότυπο κείμενο. Στη δευτερογενή βιβλιογραφία παραπέμπουμε σε περιπτώσεις σχολιασμού ή κρίσεων, όχι για να παρουσιάσουμε τις θέσεις του συγγραφέα του πρωτοτύπου.

Επίλογος/ συμπεράσματα

Στον επίλογο προβαίνουμε στη γενική επισκόπηση του κειμένου μας και αναφέρουμε τα συμπεράσματα της έρευνάς μας. Επίσης, μπορούμε να διατυπώσουμε σκέψεις σχετικές με περαιτέρω κατευθύνσεις της έρευνας που φαίνονται ενδιαφέρουσες για συγκεκριμένους λόγους. Είναι σημαντικό να μπορέσουμε να εκφράσουμε δικές μας σκέψεις, ως απόσταγμα των όσων τεκμηριωμένα παρουσιάσαμε.

Στον επίλογο δεν αναπτύσσουμε όψεις του θέματος που δεν εθίγησαν στο κείμενό μας. Επίσης, δεν αναπαράγουμε την εκφώνηση του θέματος.

Βιβλιογραφία

Στο τέλος της εργασίας παρατίθεται η βιβλιογραφία. Οι πηγές αναφέρονται αλφαβητικά (με κριτήριο το επώνυμο). Σε περίπτωση ύπαρξης ελληνικών και ξενόγλωσσων πηγών, αναφέρουμε πρώτα τις ελληνικές και ύστερα τις ξενόγλωσσες. Στη βιβλιογραφία εμπεριέχονται αποκλειστικά έργα που χρησιμοποιήθηκαν στο κείμενο και έχουν αναφερθεί στις παραπομπές.

Παραπομπές

Ακαδημαϊκή εργασία δίχως παραπομπές σε έγκυρη βιβλιογραφία δεν νοείται. Για αυτό και απορρίπτονται οι εργασίες που δεν τεκμηριώνονται βιβλιογραφικά. Στις ανθρωπιστικές σπουδές συνηθίζεται οι παραπομπές να είναι υποσελίδιες. Παρότι υπάρχουν πολλά συστήματα αναφορών, προτείνεται το εξής:

ΥΠΟΣΕΛΙΔΙΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Μονογραφία

Ένας συγγραφέας

Wendy Doniger, *Splitting the Difference* (Chicago: University of Chicago Press, 1999), 65.

Δύο συγγραφείς

Guy Cowlshaw και Robin Dunbar, *Primate Conservation Biology* (Chicago: University of Chicago Press, 2000), 104–7.

Περισσότεροι συγγραφείς

Edward O. Laumann et al., *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States* (Chicago: University of Chicago Press, 1994), 262.

Κεφάλαιο σε συλλογικό έργο

Andrew Wiese, "The House I Live In: Race, Class, and African American Suburban Dreams in the Postwar United States," στο *The New Suburban History*, επιμ. Kevin M. Kruse and Thomas J. Sugrue (Chicago: University of Chicago Press, 2006), 101–2.

Ηλεκτρονικό βιβλίο

Philip B. Kurland και Ralph Lerner, *The Founders' Constitution* (Chicago: University of Chicago Press, 1987), <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/> (πρόσβαση 27/9/2006).

Άρθρο

Άρθρο σε έντυπο περιοδικό

John Maynard Smith, "The Origin of Altruism," *Nature* 393 (1998): 639.

Άρθρο σε ηλεκτρονικό περιοδικό

Mark A. Hlatky et al., "Quality-of-Life and Depressive Symptoms in Postmenopausal Women after Receiving Hormone Therapy:

Results from the Heart and Estrogen/Progestin Replacement Study (HERS) Trial," Journal of the American Medical Association 287, no. 5 (2002), <http://jama.ama-assn.org/issues/v287n5/rfull/joc10108.html#aainfo>.

Ηλεκτρονική βάση δεδομένων

Pliny the Elder, The Natural History, επιμ. John Bostock and H. T. Riley, στο The Perseus Digital Library, <http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?lookup=Plin.+Nat.+1.dedication> (πρόσβαση 27/9/2006).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μονογραφία

Ένας συγγραφέας

Doniger, Wendy. Splitting the Difference. Chicago: University of Chicago Press, 1999.

Δύο συγγραφείς

Cowlshaw, Guy και Robin Dunbar. Primate Conservation Biology. Chicago: University of Chicago Press, 2000.

Περισσότεροι συγγραφείς

Laumann, Edward O., John H. Gagnon, Robert T. Michael και Stuart Michaels. The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States. Chicago: University of Chicago Press, 1994.

Κεφάλαιο σε συλλογικό έργο

Wiese, Andrew. "The House I Live In: Race, Class, and African American Suburban Dreams in the Postwar United States." Στο The New Suburban History, επιμ. Kevin M. Kruse and Thomas J. Sugrue, 99–119. Chicago: University of Chicago Press, 2006.

Ηλεκτρονικό βιβλίο

Kurland, Philip B. και Ralph Lerner. The Founders' Constitution. Chicago: University of Chicago Press, 1987. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Άρθρο

Άρθρο σε έντυπο περιοδικό

Smith, John Maynard. "The Origin of Altruism." Nature 393 (1998): 639–40.

Άρθρο σε ηλεκτρονικό περιοδικό

Hlatky, Mark A., Derek Boothroyd, Eric Vittinghoff, Penny Sharp και Mary A. Whooley. "Quality-of-Life and Depressive Symptoms in Postmenopausal Women after Receiving Hormone Therapy: Results from the Heart and Estrogen/Progestin Replacement Study (HERS) Trial." Journal of the American Medical Association 287, no. 5 (February 6, 2002), <http://jama.ama-assn.org/issues/v287n5/rfull/joc10108.html#aainfo>.

Ηλεκτρονική βάση δεδομένων

Perseus Digital Library. <http://www.perseus.tufts.edu/>.

Στις υποσελίδες παραπομπές, όταν θέλουμε να ξαναχρησιμοποιήσουμε έργο που έχουμε ήδη παραθέσει, γράφουμε: Επώνυμο συγγραφέα, Τίτλος συντομευμένος, σελίδες (Doniger, *Splitting*, 24).

Αν οι παραπομπές είναι συνεχόμενες: Στο ίδιο, 24.

Η ολοκληρωμένη βιβλιογραφική αναφορά γράφεται μόνο την πρώτη φορά και όχι κάθε φορά που αλλάζουμε σελίδα.

Παραθέματα

Τα παραθέματα περικλείονται σε εισαγωγικά. Δεν χρησιμοποιούνται για την τεκμηρίωση. Για αυτό αρκούν οι παραπομπές. Παραθέματα περιλαμβάνονται στην εργασία όταν θέλουμε να τα σχολιάσουμε. Η χρήση τους πρέπει να γίνεται με φειδώ. Η συνεχής καταφυγή σε παραθέματα, ιδίως από τη δευτερογενή βιβλιογραφία, αποτελεί οιονεί λογοκλοπία.

Γενικές οδηγίες συγγραφής

- Χρησιμοποιούμε μικροπερίοδο λόγο και άρτια συντεταγμένες περιόδους.
- Επιδιώκουμε τη μέγιστη δυνατή σαφήνεια και ακρίβεια.
- Χρησιμοποιούμε την ενδεδειγμένη ορολογία.
- Αποφεύγουμε τη γλωσσική και συντακτική εκζήτηση.
- Οι παράγραφοι είναι ολοκληρωμένες νοηματικά και αυτοτελείς.
- Ελέγχουμε την ορθογραφία, τη στίξη και την τυπογραφική στοίχιση.
- Δεν χρησιμοποιούμε σεξιστική γλώσσα.
- Αποφεύγουμε το α' πληθυντικό πρόσωπο, εκτός και αν γράφουμε ως εκπρόσωπος ομάδας.
- Προτιμούμε την παθητική σύνταξη. Ενδείκνυται στον επιστημονικό λόγο.
- Χρησιμοποιούμε τις ενδεδειγμένες συνδετικές λέξεις, ώστε να αναδεικνύονται οι νοηματικές σχέσεις.

Λογοκλοπία

Εργασίες που εμφανίζουν υψηλά ποσοστά κειμενικής ομοιότητας, μετά την εξαίρεση της διατύπωσης του θέματος και την εφαρμογή των κατάλληλων φίλτρων που εξαιρούν τη βιβλιογραφία και τα παραθέματα, μηδενίζονται.